

Nr 618

Av herr **Ohlin m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 117, angående teckning av ytterligare aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.*

I proposition nr 117 till årets riksdag föreslås en del betydelsefulla förändringar beträffande AB Statens skogsindustriers ställning. Sålunda bör enligt propositionens förslag bolaget skiljas från domänverket, till vilket det hittills varit knutet som dotterbolag, och överförs till den grupp fristående bolag som sorterar direkt under ett departement, i detta fall handelsdepartementet. I detta sammanhang avses bolagets ekonomiska mellanhavanden med domänverket bli reglerade. Därutöver föreslås bolaget erhålla en ökning av aktiekapitalet med 35 milj. kronor, men kapitaltillskottet föreslås bli förbundet med det uttryckliga villkoret att bolagets kortfristiga skulder nedbringas till skälig nivå.

Anledningen till att finansministern nu föreslår bolagets skiljande från domänverket anges vara att statsmakterna därmed erhåller möjlighet att på ett annat sätt än hittills på förhand bedöma bolagets kapitalanspråk och sålunda bli garderade mot att ställas i efterhand när det gäller att finansiera redan påbörjade investeringsobjekt. Finansministern har sålunda funnit att bolaget måste sättas under en viss kontroll. I anslutning härtill aktualiseras spørsmålet om kontrollen av de statliga bolagen.

Statens skogsindustrier, som bildades 1941 för att inom en särskild administration handha domänverkets industriella verksamhet, förutsattes kunna bedriva denna verksamhet "under i huvudsak enahanda förutsättningar och betingelser som andra företag inom motsvarande bransch". Bolaget erhöll vid starten ett aktiekapital av 22 milj. kr., varjämte bolaget för sitt åtagande att ansvara för den från domänverket övertagna personalens pensionering erhöll en nedsättning i överlåtelsevärdet av anläggningarna, motsvarande det kapitaliserade värdet av den av bolaget övertagna pensionsskyldigheten. Motsvarande belopp skulle därvid fonderas för pensionsändamål. Bolaget erhöll vidare garantier för jämn tillgång på råvara, som erhållits i form av leveransvirke. Domänverket skulle dessutom hålla bolaget med vissa förlagsmedel. Statsmakterna synes vid dessa anordningar ha förutsatt att bolaget skulle kunna utvecklas normalt och göra de nödvändiga rationaliseringarna och utbyggnaderna inom självfinansieringens ramar.

I den utredning som i år företagits heter det att "under år som gått har

bolagets rörelse utvidgats på ett sätt, som knappast kunde förutses vid bolagets bildande". Den expansion som skett inom loppet av 15 år måste uppenbart ha gått för hastigt och ekonomiskt sett långt utöver gränserna för en sund ekonomi. Detta har också avspeglat sig i bolagets ständigt stegrade kapitalbehov.

I statsverkspropositionen till 1953 års riksdag begärdes en ökning av bolagets aktiekapital från dittillsvarande 22 milj. kr. till 44 milj. kr. Motiveringen till ökningen angavs vara att bolagets dittillsvarande aktiekapital vid denna tidpunkt endast motsvarade omkring 15 procent av årsleveransvärdet, medan motsvarande privata företag hade en mycket fördelaktigare relation mellan dessa värden. Samtidigt begärdes en ökad kreditgaranti för domänverkets räkning, och motiveringen härtill var att bolaget sedan 1949 åtnjutit anstånd med betalningarna till domänverket för inköpt virke till i medeltal 30 milj. kr.

I anslutning till dessa i statsverkspropositionen framförda äskanden inlämnades en enskild motion från folkpartiet, där det bl. a. frågades om det kunde anses förenligt med sund ekonomi att ett företag kraftigt utvidgar sin rörelse i stället för att reglera sina råvaruskulder. I detta sammanhang erinrades om att riksdagen vid olika tillfällen beslutat och till Kungl. Maj:t avlåtit skrivelser med begäran om att statsrevisionen eller statens sakrevision måtte få möjlighet att granska de statliga bolagens ställning. Inga av dessa riksdagsbeslut har lett till någon positiv åtgärd från regeringens sida. År 1948 tillsattes en revisionsutredning, som avgav sitt betänkande 1949. Här framförde den ena av de två utredarna som sin mening att det inte kunde vara riktigt att stora områden av viktig verksamhet, där staten är starkt ekonomiskt engagerad, är undandragna statsmakternas överblick och insyn. Statsmakterna har ett klart behov av att, när så anses erforderligt, kunna pröva verksamheten inom de statliga affärsföretagen för att bedöma, om verksamheten bedrivs på "ett ur statssynpunkt försvarligt sätt". Man kan inte underlåta att mot denna bakgrund påpeka huru som utvecklingen inom Statens skogsindustrier i dagens läge knappast kan anses försvarlig ur statssynpunkt och att situationen möjligen varit en annan och för såväl bolaget som statsmakterna fördelaktigare, om den anslagsbeviljande riksdagens egna granskningsmän haft den av riksdagen begärda möjligheten att göra stickprovsundersökningar även inom statliga bolag.

I den till 1953 års statsverksproposition avgivna, tidigare omnämnda motionen från folkpartihåll anföres beträffande Statens skogsindustrier, att "om expansionen fortsätter i samma takt som hittills, kommer riksdagen sannolikt att inom en inte alltför avlägsen framtid måhända åter få ta ställning till ytterligare utökning av bolagets aktiekapital, därest man

även i fortsättningen vill hålla den angivna relationen mellan årsomslutning och aktiekapital". Under sådana förhållanden ansågs att innan ytterligare kapital ställdes till förfogande borde bolagets ekonomiska ställning, expensionsplaner och dispositioner av redan investerat kapital klarläggas. Denna hemställan avvisades av riksdagen.

År 1956 befann sig bolaget ånyo i en sådan ekonomisk situation att ytterligare medel var erforderliga. Nu begärdes 60 milj. kr. i ett långfristigt lån. Relationerna mellan aktiekapital och omslutning angavs åter vara ofördelaktiga. De vid detta tillfälle hörda remissinstanserna ställde sig mycket kritiska till bolagets begäran. Sålunda uttalade riksgäldskontoret att en lånegaranti på 60 milj. kr. inte torde ha varit avsedd av statsmakterna vid 1953 års beslut. En kapitalinvestering av denna storlek kunde inte anses stå i samklang med den av statsmakterna förda åtstrammingspolitiken. Frågan hade dessutom, ansåg riksgäldskontoret, en principiell räckvidd, då det i princip inte kunde sägas vara någon åtskillnad mellan statlig upplåning genom riksgäldskontoret och statsgaranterad upplåning genom ett statligt bolag.

Till den 1956 framlagda propositionen om ytterligare medel till Statens skogsindustrier — i vilken proposition begärdes riksdagens medgivande till ett kortfristigt reverslån på 35 milj. kr. att ställas till det statliga bolagets förfogande — inlämnades från vår sida en motion, där det bl. a. påpekades att bolagets investeringstillgångar ökat i snabbare takt än såväl det egna kapitalets tillväxt som den långfristiga upplåningen och att endast hälften av de kortfristiga skulderna hade täckning i likvida omsättningstillgångar. Det framhölls vidare i motionen, att i ett statligt företag som Statens skogsindustrier bör det ligga i det allmännas intresse att bolaget har den inriktning och ekonomiska struktur, som ur allmänna synpunkter kan anses önskvärdt. I motionen begärdes därför en utredning beträffande de syften, som det allmänna önskar uppnå genom bolagets verksamhet, och att en sådan utredning måste gå vida längre än den utredning av bolagets finansiella ställning, som då bebådats i propositionen och som skulle utföras uteslutande inom bolaget. I sammanhanget påpekades också att eftersom man ofta gjort jämförelser mellan det statliga bolaget och motsvarande enskilda företag, så föreföll det uteslutet att man inom ett enskilt företag kunde ställa ägarna inför situationen att i efterhand anskaffa medel till en redan företagen expansion. Vad Statens skogsindustriers då aktuella läge beträffade ansågs i motionen, att ett reverslån på 35 milj. kr. endast kunde ge en ytterst tillfällig lättnad och att bolagets ekonomiska problem därmed heller inte kunde bli lösta. På grund härav yrkades att en utredning av bolagets ställning och kapitalbehov borde göras innan ytterligare medel ställdes till förfogande. Vidare framhölls att statliga affärsföretag

i fråga om kreditförsörjning icke borde ges en privilegierad ställning. Riksdagen avslag denna begäran.

Som det förutsattes i fjolårets folkpartimotion var reverslånet endast en tillfällig andhämtningspaus för bolaget i ekonomiskt hänseende, och bolaget har därför i år begärt 60 milj. kr. i nyteckning av aktier till nominellt 50 milj. kr. samt därutöver en ytterligare kredit av 50 milj. kr. Innan vi går närmare in på de för dagen aktuella spörsmålen i fråga om bolagets ekonomi, kan av det hittills anförda sammanfattningsvis sägas *att* det under år som gått framhållits att bolaget expanderat för hastigt, *att* expansionen i allt större utsträckning finansierats med stora kortfristiga skuldsättningar, *att* investeringsprojekt planerats och igångsatts utan att frågan om kapitalanskaffning förefaller över huvud taget närmare ha utretts, *att* staten härvid kommit i en tvångsartad efterhandsställning och *att* investeringar av denna storlek bör avvägas över budgeten i vanlig ordning.

Det är därför med tillfredsställelse vi konstaterar att departementschefen nu åstadkommit en snabbutredning av företagets ställning och accepterat de fakta, som utredningen lagt i dagen. Departementschefen anser att statsmakterna i fortsättningen bör erhålla bättre möjligheter att i förväg bedöma bolagets kapitalbehov och beklagar i det sammanhanget att man tidigare nödgats i efterhand medverka till kapitaltillskott för att finansiera påbörjade eller redan genomförda investeringar. Finansministern önskar nu vidgade möjligheter för statsmakterna att överblicka och kontrollera bolagets verksamhet och vill i fortsättningen också ha större klarhet beträffande bolagets finansiella redovisningar. Då allt detta ligger i linje med vad som tidigare från vår sida framförts i dessa sammanhang men inte hittills vunnit beaktande, vill vi tillstyrka att Statens skogsindustrier under ovan angivna förutsättningar lösgöres från domänverket och läggs direkt under handelsdepartementet. Vi anser också i likhet med departementschefen att de ekonomiska mellanhavandena mellan bolaget och verket bör regleras och att domänverket i fortsättningen icke skall hålla bolaget med långfristiga krediter.

I den här omnämnda utredningen som i år företagits heter det att "utredningsuppdraget omfattar icke uppdrag att ingå på en prövning av vare sig bolagets eller domänverkets nu aktuella eller framtida kapitalbehov". Departementschefen har i propositionen inte heller framfört någon mening om bolagets framtida kapitalbehov; det anges endast från departementschefens sida att statsmakterna bör få bättre möjligheter att bedöma bolagets kapitalbehov och i förväg avväga detta i förhållande till andra investeringsanspråk på det statliga området och att dessa önskemål får en särskild tyngd i föreliggande statsfinansiella och kreditpolitiska läge. Som ett exempel på vad som vid en sådan kontroll från regeringens sida skulle

kunna undvikas inom bolaget nämnes den fartygsanskaffning, för vilken bolaget engagerat sig med f. n. drygt 8 milj. kronor. I propositionen heter det att bolaget "utan att Kungl. Maj:t eller riksdagen fått tillfälle att pröva frågan utvidgat sin verksamhet genom anskaffande av fartyg". Av detta yttrande framgår klart, att departementschefen anser riksdagens prövning nödvändig när det gäller exempelvis bolagets utvidgning av sin verksamhet till andra områden än rent skogsindustriella. I den av nuvarande statsrådet Kling förebrogta utredningen heter det bl. a. att om bolaget för framtiden direkt underställes Kungl. Maj:t kan "därigenom lättare tillses, att bolaget icke utvidgar sin verksamhet till nya områden". Därvid erinras om att förvärvet av aktierna i Laxå bruk 1947 ansågs böra underställas riksdagens prövning med hänsyn till att sistnämnda bolag bedrev även järnverksrörelse och att förvärvet sålunda innebar en utvidgning av verksamheten till annat område än det för vilket bolaget bildades. Nu har under senare år bolaget även börjat rederirörelse utan att vare sig Kungl. Maj:t eller riksdagen erhållit tillfälle att pröva frågan. Om det sålunda förefaller klart att riksdagen bör underställas frågor av dylik art, är det likaledes klart att riksdagen måste ta ställning till kapitalanskaffning för bolagets räkning även när det gäller utvidgningar på det skogsindustriella området, om dessa icke kan ske genom självfinansiering. När riksdagen sålunda har och även i framtiden kommer att få reell prövningsmöjlighet till spörsmål av denna art, måste riksdagen också ha rätt att kräva bättre överblick än hittills av bolagets ekonomiska ställning.

Det förhållandet, att bolaget för framtiden blir underställt Kungl. Maj:t och att dess skulder till domänverket regleras genom att bolagets skuld till domänverket överföres till fonden för låneunderstöd och att domänverket i fortsättningen inte blir skyldigt att hålla bolaget med långa leveranskrediter, är i och för sig inte tillräckligt för att sanera bolagets likviditetsställning. När finansministern dessutom nu föreslår en nyteckning av aktier av 35 miljoner kronor, så sker det med det uttryckliga förbehållet att medlen skall användas till reglering av bolagets onormalt stora kortfristiga skulder. Vi understryker nödvändigheten av att det statliga bolagets affärer saneras på det sättet att de kortfristiga skulderna nedbringas och vill därför inte motsätta oss att riksdagen ger bemyndigande till denna aktiekapitalökning. Men även om skuldfrågorna på här angivna sätt regleras, kvarstår alltså bolagets behov av medel till påbörjade investeringar.

Den utredning vi här föreslår bör omfatta bolagets ställning i sin helhet och innebära avvägningar mellan de olika investeringsprojekten. Sådana redan i väsentlig mån påbörjade investeringar, som kan bedömas ekonomiskt försvarbara och vinstgivande för framtiden, bör fullföljas. Å

andra sidan torde andra projekt av omfattande art böra avskrivas. För framtiden bör bolagets vinster i väsentlig mån användas för finansiering av pågående investeringar och för en verklig konsolidering innan en fortsatt kvantitativ expansion överväges.

Vid övervägande om bolagets utveckling kan naturligtvis i speciella fall även andra än vanliga företagsekonomiska synpunkter anläggas, men detta bör i så fall klart anges som en fråga om bolagets allmänna verksamhet avgränsad uppgift.

För en konsolidering av bolagets ställning kan det därför böra prövas, om inte någon del av bolagets verksamhet, i synnerhet sådan som går utom bolagets egentliga uppgifter, bör avvecklas och kapitalmedel härvid lös-göras för sådana uppgifter, som bedöms viktiga och värda att ur olika synpunkter satsa ytterligare kapital på. Härvid torde eventuellt innehavda aktier i företag, som ligger utanför bolagets egen verksamhet, kunna över-låtas. Vad den av såväl utredaren, statsrådet Kling, som departementsche-fen omnämnda nystartade rederirörelsen beträffar, torde de ekonomiska transaktionerna kring denna affär böra närmare belysas och bolagets fort-satta engagemang på detta område övervägas. Här har endast nämnts någ-
ra av de punkter, som bör ligga inom den utredning, som nu synes ofrån-
komlig. Det bör i dessa sammanhang påpekas nödvändigheten av att Kungl. Maj:t, som nu kommer att få bolaget under en helt annan kontroll än tidi-
gare, inte för framtiden vidtar sådana dispositioner beträffande bolagets
affärer att Kungl. Maj:t sätter riksdagen i en sådan efterhandsställning,
som hittills gällt för både regering och riksdag.

I detta sammanhang vill vi särskilt uppmärksamma den hittills mycket dunkla frågan om bolagets utländska affärer. I propositionen anges en summa av 54 miljoner såsom förskott från kunder. Det synes oss närmast beklagligt att ett statligt bolag på detta sätt i sin ständiga kreditnöd an-skaffar utländskt kapital, som i realiteten kan betraktas som ett slags inofficiellt statslån för finansiering av investeringsobjekt i Sverige. När finansministern nu anser att de kortfristiga krediterna bör nedbringas inkluderas givetvis även kundkrediterna. De 35 milj. i nytt kapital, som nu avses att tillföras bolaget, förslår inte för en sådan sanering, något som finansministern också är på det klara med. För ytterligare reglering av krediterna föreslås också att lagerhållningen nedbringas. Med hänsyn till att bolaget visat en benägenhet att utnyttja sin särställning till att frita sin verksamhet från den kreditåstramning som statsmakterna beslutat och som avsetts att gälla hela näringslivet synes den sanering, som nu av-
ses att komma till stånd, inte helt böra överlämnas till bolagets eget av-
görande, utan den bör ske i samförstånd med den för kapitalförsörjningen
i sista hand ansvarige, d. v. s. staten. Den utredning vi här begärt bör så-

lunda omfatta förslag inte endast i fråga om det framtida investeringsprogrammet och dess kapitalförsörjning utan även gälla den aktuella kreditsaneringens praktiska genomförande.

Med hänvisning till vad här anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en klarläggande utredning av AB Statens skogsindustriers ställning och i syfte att utarbeta förslag till den nu aktuella kreditsaneringens lämpligaste genomförande samt för att klarlägga de kapitalförsörjningsfrågor, som skulle uppkomma i samband med ett fortsättande av det av företaget angivna investeringsprogrammet.

Stockholm den 9 april 1957

Bertil Ohlin

Wald. Svensson

Bertil von Friesen

Ragnhild Sandström

Sven Wedén

Per A. Johnsson
i Kastanjegården